

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
ім. А.С. Макаренка

Т. М. Дегтяренко

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ
ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ
СИСТЕМОЮ КОРЕКЦІЙНО-
РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ**

Монографія

Суми
СумДПУ ім. А.С. Макаренка
ПП Кочубей Н.В.
2010

УДК 37.013.77(02)

ББК 88.840

Д 26

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради факультету педагогіки та практичної психології Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка. Протокол № 6 від 26.02.2010 р.

Рецензенти:

Колупасєва А.А., доктор педагогічних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту спеціальної педагогіки НАПН України;

Теліженко О.М., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління Сумського державного університету;

Пшенична Л.В., кандидат наук з державного управління, начальник управління освіти і науки Сумської облдержадміністрації;

Картава Ю.А., кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри корекційної педагогіки та спеціальної психології Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка

Дегтяренко Т. М.

Д 26 Науково-методичні основи управління системою корекційно-реабілітаційної допомоги : монографія – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка ; Видавець ПП Кочубей Н. В., 2010. – 260 с.

ISBN 978-966-2703-04-7

У монографії наведено результати методологічного аналізу проблеми управління корекційно-реабілітаційною допомогою особам з особливими потребами. Уперше визначено її теоретичні та науково-методичні засади. Обґрунтування наукового підходу здійснено на основі аналізу соціально-політичних, освітньо-економічних чинників та глобалізаційних тенденцій управління соціальною сферою. Особливу увагу приділено механізмам формування і реалізації управління корекційно-реабілітаційною допомогою особам із психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю та взаємодії всіх галузей соціальної сфери на рівні регіону.

УДК 37.013.77(02)

ББК 88.840

ISBN 978-966-2703-04-7

© Дегтяренко Т.М., 2010

© СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010

© Видавець ПП Кочубей Н. В., 2010

ЗМІСТ

Передмова5

I

Суспільні аспекти реформ у галузі управління

1.1. Реформування системи спеціальної освіти сучасної України:
основні протиріччя та шляхи їх подолання8

1.2. Ретроспективний огляд еволюції національних систем управління:
аналіз досвіду централізації та децентралізації управління освітою.....23

1.3. Напрями компаративних досліджень у спеціальній педагогіці.....58

II

Наукові основи управління корекційно-реабілітаційною допомогою

2.1. Корекційно-реабілітаційна допомога як суспільний
феномен.....63

2.2. Система корекційно-реабілітаційної допомоги як складова
структури соціальної сфери: аналіз практики.....71

2.3. Корекційно-реабілітаційна допомога як категорія управління.....86

III

Управління системою корекційно-реабілітаційної допомоги як складовою соціальної сфери регіону

3.1. Модельна парадигма регіональної системи корекційно-
реабілітаційної допомоги103

3.2. Зміна структури управління як імператив реформування системи
корекційно-реабілітаційної допомоги116

3.3. Методологічні та науково-методичні основи управління системою корекційно-реабілітаційної допомоги.....	130
3.4. Стратегія розвитку системи корекційно-реабілітаційної допомоги як складова соціально-економічного розвитку регіону.....	198
Список використаної літератури.....	217
Додатки	244
<i>Додаток 1.</i> Форми державного та територіального устрою країн.....	244
<i>Додаток 2.</i> Функції регіональних органів управління.....	246
<i>Додаток 3.</i> Функції міських (районних) органів управління.....	255

ПЕРЕДМОВА

Одним із пріоритетів соціальної політики держави є забезпечення реалізації прав громадян країни на отримання корекційно-реабілітаційної допомоги у разі погіршення здоров'я. На сучасному етапі розвитку суспільства актуальними є дослідження не тільки природи соціальної політики у цій галузі, а й дослідження процесів впливу системи законодавства, державного та самоврядного управління на сутність і механізми управління соціальною сферою. Тому в монографії автором дослідження наукової проблеми управління реалізацією корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю поставлена на перше місце.

Одним з головних напрямків дослідження автора, розпочатого у 2002 р., є дослідження процесів управління допомогою особам з психофізичними порушеннями в руслі формування і реалізації державної, регіональної та місцевої політики освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення. У монографії вивчено процес децентралізації управління в незалежній Україні та визначено ступінь його впливу на реалізацію прав громадян на отримання якісної корекційно-реабілітаційної допомоги. Зокрема, досліджено повноваження органів законотворчої та виконавчої влади України й визначено межі повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, що забезпечують реалізацію соціальної політики на місцях, та особливості механізмів формування і реалізації соціальної політики в галузі охорони здоров'я, освіти, соціального захисту із забезпечення якісної корекційно-реабілітаційної допомоги.

У представленій праці висвітлено особливості впливу сучасної державної соціальної політики на галузі соціальної сфери, які здійснюють цю допомогу. У монографії знайшли відображення проблемні питання взаємодії державної, регіональної і місцевої політики в галузях охорони здоров'я, освіти, соціального захисту населення, координації діяльності органів і закладів різних форм власності та різного підпорядкування під час реалізації завдань корекційно-реабілітаційної допомоги. При цьому одним із пріоритетів представленої праці є погляд автора на систему управління (як державного, так і місцевого), систему управлінських відносин, її суб'єктний та об'єктний склад. Зроблена спроба висвітлити шляхи розв'язання проблем з позицій декількох наукових дисциплін з управління соціальною сферою: на різних рівнях охорони здоров'я; освіти та соціального захисту населення. Слід зазначити, що висвітлення шляхів розв'язання проблем, що виникають у цій площині на рівні регіону, переважно здійснюється через призму дефектології.

Основна частина монографічного дослідження висвічує проблеми реформування спеціальної освіти в Україні, у межах якої здійснюється корекційно-реабілітаційна допомога. Кардинальні зміни в останній обумовлені новітніми підходами до правового статусу її суб'єктів.

Сучасне осмислення методології корекційно-реабілітаційної діяльності, послідовне узагальнення попереднього досвіду допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю, агрегування та узагальнення парадигм, які склалися протягом еволюції системи допомоги, дозволило сформувати концепцію соціодинаміки корекційно-реабілітаційної діяльності. Вона охоплює не тільки процеси соціодинаміки безпосередньої практичної допомоги, а й процеси управління нею, кадрової політики та, зокрема, процеси первинного та вторинного формування індивідуального професійного потенціалу фахівців, які її реалізують. Сформульована модельна парадигма регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги, реалізація якої в подальшому буде сприяти підвищенню відповідальності кожної з роглянутих галузей в системі міжгалузевих відносин.

Інформаційною базою дослідження були закони України, законодавчі та нормативно-правові документи Верховної ради,

Президента та Кабінету міністрів України, акти та звіти міністерств і відомств, офіційні матеріали Держкомстатистики України, а також обласних управлінь статистики та управлінь різних галузей соціальної сфери, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних науковців; довідкові та періодичні видання, інтерв'ю з респондентами, матеріали власних досліджень автора.

У процесі підготовки даної праці автором було опрацьовано значну кількість педагогічної (зокрема, із спеціальної та соціальної педагогіки), медичної та літератури з організації корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з психофізичними порушеннями, ґрунтовно досліджено їх наукову проблематику. Автор намагався забезпечити репрезентативність фактичного матеріалу стосовно регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги; виокреслити закономірне від випадкового при співставленні інформації, що міститься в суспільно-політичній і педагогічній періодиці, у працях медиків, педагогів, соціологів та ін. Серед інформаційних матеріалів, розміщених у мережі Інтернет обиралися джерела найбільш достовірні (сайти регіональних і місцевих органів влади та ін.).

Автор сподівається, що ця праця буде корисною не лише науковцям та аналітикам, які професійно досліджують систему корекційно-реабілітаційної допомоги, питання формування та реалізації державної політики і законодавство у цій сфері, а й усім, хто цікавиться сучасним станом і перспективами розвитку системи корекційно-реабілітаційної допомоги в Україні.

I

СУСПІЛЬНІ АСПЕКТИ РЕФОРМ У ГАЛУЗІ УПРАВЛІННЯ

Забезпечення якості корекційно-реабілітаційної допомоги можливе лише шляхом проведення певних заходів – організаційних, фінансових, правових і суто психолого-педагогічних, медичних, соціальних, є політикою й вимагає управління цим явищем. Можна стверджувати, що система корекційно-реабілітаційної допомоги стає об'єктом соціальної політики держави. Розглянемо залежність трансформації практичної реалізації корекційно-реабілітаційної допомоги від реформ у галузі управління взагалі та у галузі соціальної сфери зокрема.

1.1. Реформування системи спеціальної освіти сучасної України: основні протиріччя та шляхи їх подолання

Оскільки допомога дітям з психофізичними порушеннями дошкільного та шкільного віку здійснюється переважно в системі освіти, складовою якої є спеціальна, зупинимося й на процесах її перебудови, які здійснюються під впливом процесу глобалізації.

Освітня політика, зокрема в галузі спеціальної освіти, може бути успішно реалізована в тому разі, якщо розроблений стратегічний курс буде спиратися на науково обґрунтовану концепцію реформування та сучасних механізмів його реалізації. Зупинимося на основних

протиріччях, що виникають у контексті сучасного трансформування системи спеціальної освіти в Україні¹.

Реформування спеціальної освіти на сучасному етапі зумовлено трансформацією українського суспільства. При проектуванні пролонгованої на десятиріччя освітньої політики, в галузі спеціальної освіти зокрема, необхідно передбачити її перебудову на найближче й віддалене майбутнє. Вибір її моделі та розроблення стратегії її реформування та шляхів реалізації реформ мають бути переконливо обґрунтованими.

Зарубіжні експерти під час семінару світового банку з політики у сфері освіти «Якість управління та фінансування в освіті та навчанні: як розв'язувати ці питання в Україні?» (2008) зазначали, що найбільшою бідою в Україні є відсутність освітньої політики. Лише окремі розрізнені дії в освітній сфері не можуть привести до її стійкого розвитку та реального реформування. Для того щоб в країні нарешті з'явилася освітня політика, зарубіжні експерти радять передусім напрацювати «стратегічне бачення», «стратегічні завдання, зорієнтовані на успішний міжнародний досвід та українські освітні реалії»². Я. Калоус у своїй доповіді вказував, що інертність, відсутність стратегічних завдань і низька ефективність управління призвели до того, що українська система освіти є зараз серед найменш ефективних у світі, подальша затримка реформ унеможливить поступовість змін і згодом знадобляться більш кардинальні реформи, масштабніші й тяжчі зміни³.

До досліджень, у яких ми можемо отримати відповідь на питання про тенденції реформування системи спеціальної освіти як в історичному, так і в сучасному аспекті, можна віднести низку праць науковців-дефектологів. Історичні розвідки з метою висвітлення вітчизняного досвіду в галузі спеціальної освіти здійснювали українські науковці В.І. Бондар, Т.Л. Берник, В.В. Золотоверх, Л.К. Одинченко, М.О. Супрун, С.П. Миронова, О.М. Таранченко та ін.

М.М. Малофєєв (Росія), А.А. Колупаєва (Україна) здійснили порівняльні дослідження з питань реалізації спеціальної допомоги дітям

¹ Дегтяренко Т. М. Стратегія розвитку спеціальної освіти: полемічні міркування / Дегтяренко Т. М. // Дефектологія. – 2010. – № 3. – С. 40-45.

² Громовий В. Українська освіта очима зарубіжних експертів. Семінар світового банку з політики у сфері освіти «Якість, управління та фінансування в освіті та навчанні: як розв'язувати ці питання в Україні?» / В. Громовий // Завуч. – 2008. – № 35 (365). – С. 6.

³ Там само. – С. 6